

Esej koji je pobedio na konkursu za najbolji esej na temu: ***Uloga mladih u sprovođenju obaveza iz ljudske dimenzije OEBS-a. Konkurs je organizovala Misija OEBS-a u Srbiji***

Autorke: Jovana Zjačić i Ana Ćosić

Septembar 2016. godine

Savladavanje razlika u obrazovanju mladih Roma: Obrazovanje znači znanje

Autorke eseja žele da se usredsrede na praktičnu ulogu mladih u obavezama iz ljudske dimenzije. Cilj je ukazivanje na realnu mogućnost boljitka u obrazovanju Roma, kao i na njihov trenutni status i položaj u obrazovnom sistemu. Za početak, dozvolite nam da kroz uvod obrazložimo naslov eseja.

Na prvom mestu, izuzetno mali broj romske dece upisuje osnovne škole. Uzroka ima više: visok stepen siromaštva u državi, neadekvatan pristup romskoj deci od strane nastavnika, školskih pedagoga, socijalnih službi, itd. Postoji, zatim, i nedostatak podrške inkluzivnom obrazovanju od strane Ministarstva prosvete ili, pak, nedostatak adekvatnih rešenja kojim bi se veći broj Roma uključio u obrazovni sistem.

Međutim, ne treba zanemariti još jedan, znatno veći problem od pukog (ne)uključivanja romske dece u obrazovni sistem. Ovaj problem ogleda se u nedovoljnom radu sa romskom decom u školama, što predstavlja takođe jedan vid diskriminacije i stvara loše posledice po celokupno društvo. Naime, jedna od posledica jeste to da, čak i onaj mali broj romske dece uključen u obrazovni sistem, nema realno znanje koje druga deca njihovog uzrasta steknu nakon osmogodišnjeg obrazovanja. Dakle, veliki broj romske dece uzrasta do petnaest godina i dalje ostaje funkcionalno nepismen, uprkos tome što pohađa nastavu. O ostalom obrazovanju koje treba steći za osam godina osnovnog školovanja, poput matematike, koja uključuje mnogo više od sabiranja, zatim istorije ili geografije, nema potrebe ni govoriti. Nedostatak je evidentno prisutan.

Romska deca se, metaforički rečeno *guraju* kroz osnovnu školu samo zarad formalnog svršetka obaveznog osnovnog obrazovanja koje je zakonom uslovljeno. Njihov stepen znanja ne odgovara diplomi koju dobijaju. Opet se možemo zapitati zašto je to tako i pozvati se na

već pomenute odgovore: stepen siromaštva, nedostatak podrške od strane vlasti, kadar neupućen u multietničke sredine, itd.

Naša poenta nije u ukazivanju na sistemske rupe i ostale, svima jasne probleme. Mi želimo da predstavimo jednu specifičnu ideju, odnosno jedan od načina na koji bi se *problem visokog stepena de facto neobrazovane romske dece* mogao smanjiti. Cilj je u tome da romska deca nakon svršetka osnovne škole, zaista poseduju znanje koje imaju i njihovi vršnjaci. Smatramo da problem diskriminacije Roma nije rešen time što se određeni procenat, i to mali procenat romske dece, jednostavno uključi u obrazovni sistem i čitava problematika „reši“ zakonom o obaveznom osnovnom obrazovanju. Smatramo da je neophodno fokusirati se na činjenice koje treba izmeniti. Činjenice upućuju na elementarnu nepismenost, nepoznavanje gradiva od prvog do osmog razreda iz gotovo svih oblasti predviđenih planom i programom. Želimo da utičemo na ove činjenice i da ih izmenimo zarad toga da bi romska deca bila kvalifikovana za dalje školovanje i da bi njihovo *de jure* pravo na obrazovanje predstavljalo nešto više od puke formalnosti. Obrazovanje mora značiti znanje, u onom smislu u kom je pravo na znanje svima zagantovano. Ovo su intuitivno bliske ideje svakoj racionalnoj osobi koja se zalaže za egalitarno i demokratsko društvo.

§

Drugi deo eseja tiče se izazova koji smo nazvale *problem visokog stepena de facto neobrazovane romske dece* i predstavljanja mogućeg rešenja. U ovom delu predožićemo ideje za uključivanje studenata i mladih u proces obrazovanja i pomoći romskoj deci. Na ovaj način dolazimo do emancipacije i boljitka ne samo za romsku decu, već i za ostale mlade ljude koji bi se uključili u program pomoći romskoj deci tokom obrazovanja.

Potencijalno rešenje vidimo u aktivnom volonterskom radu. Od velike pomoći za marginalizovanu decu moglo bi biti angažovanje studenata završnih godina fakulteta na kojima se studenti bave između ostalog i predmetima relevantnim za školski program, od srpskog i stranih jezika, preko prirodnih nauka kao što su matematika, fizika, hemija, do društveno-humanističkog sektora, tj. istorije, istorije umetnosti, muzike, i tako dalje. Studenti volonteri bi, kroz svoj humani rad sa decom u malim grupama ili, pak, kroz individualni rad, doprineli težnjama našeg obrazovnog sistema, što podrazumeva i inkluziju Roma, koja se, iako postoje primeri dobre prakse, sprovodi veoma sporo i teško. Razlozi za to su, kao što smo videli, mnogobrojni. Ukoliko ostavimo po strani materijalno stanje i mnogočlanost

dobrog dela romskih porodica i fokusiramo se isključivo na školsku praksu, moramo priznati da prostora za napredovanje svakako ima.

Imajmo u vidu i to da nastavni kadar veoma često na fakultetima ne dobija sveobuhvatno praktično znanje koje je neophodno za rad na sprovođenju inkluzije. Sistemsko rešenje, dakle, ne postoji. Institucionalno posmatrano, praksa se veoma često svodi na postupanje po savesti pojedinca, što, u ovom slučaju, nije najbolje rešenje. Usled opisanih uslova, smatramo da bi uvođenje volonterskog rada sa romskom decom u skopu škole doprinelo napredovanju u više segmenata:

- 1) *Romska deca* bi od studenata volontera dobila priliku da na unapred osmišljenim dopunskim časovima dobiju još jednu priliku da usvoje znanja neophodna za funkcionalnu pismenost u budućnosti. Osim elementarne pismenosti, volonteri i deca mogu raditi i na ostalim predmetnima koji zadaju deci teškoće.
- 2) *Studenti volonteri* bi, pored očiglednog humanog podstreka, dobili iskustvo na terenu, nevezano za to da li je njihov budući poziv vezan za prosvetu ili ne, a razlog više ukoliko jeste. Volonteri bi dobili uvid u mehanizme funkcionisanja škola, školske administracije, kolektiva i, što je najvažnije, stekli bi uvid u to kako izgleda rad sa decom.
- 3) Smatramo da bi praktična nastava na *fakultetima* mogla da bude zastupljenija, a angažovanje studenata volontera obogatilo bi upravo ovaj vid nastave u visokoškolskim ustanovama.
- 4) *Školski kadar* bi mogao da, na principu mentorstva, razmenjuje iskustva u radu, što je korisno za obe strane. Nastavnici bi iz prve ruke dobijali informacije koje dolaze direktno sa fakulteta i upoznavali bi se sa aktuelnostima u obrazovanju, koja se obično pojavljuju najpre u visokom obrazovanju. Studenti bi imali priliku za korelaciju, iz koje mogu nastati nove ideje za unapređenje nastave. Znanje bi se, dakle, nesebično razmenjivalo.
- 5) Ova ideja može da bude jedna od tačaka *reformе sistema obrazovanja* i iz primera dobre prakse mogle bi se izolovati nove odrednice i uvrstiti u zakon.

6) *Društvo* bi, gledano dugoročno, imalo koristi od obrazovanih članova, a ovde mislimo prvenstveno na romsku decu. Takođe, dugoročno gledano, studenti bi stekli uvid u stanje društva i obrazovnog sistema, što bi dovelo do potpuno novog kadra - osvešćenog, humanog, emancipovanog i tolerantnog.

Potrebno je naglasiti da sprovođenje ovakvog projekta ni na koji način ne znači kritikovanje dosadašnjeg rada nastavnog kadra, nego isključivo pomoć u radu i podrazumeva saradnju zaposlenih u školama, bez čijih sugestija i podrške projekat ne bi bilo moguće uvesti u škole, a ni sprovoditi, jer se računa na njihovo navođenje.

Kada je reč o tehničkoj realizaciji, smatramo da nije izvodivo pokrenuti ovakve projekte u svim školama Republike Srbije odjednom. Naša ideja je da se, na osnovu statističkih podataka, za početak izabere škola kojoj bi ovakva vrsta podrške bila od najvećeg značaja. Trebalo bi konsultovati službe za socijalni rad i nevladine organizacije i na osnovu procena ovih institucija aktivirati mehanizme koji su neophodni da ideja zaživi. Dozvola Ministarstva prosvete i saglasnost određene škole, kako njenog rukovodstva, tako i kolektiva, ali i roditelja/staratelja, značila bi početak volonterskog rada sa ugroženom decom jednom nedeljno u prostorijama škole. Rad bi izvodila grupa volontera nakon nastave i to u nastavnim blokovima koji bi bili ispunjeni interaktivnim sadržajem i kreativnim, prilagođenim nastavnim materijalima. Rad bi se odvijao u toku radnih dana ili vikendom, u zavisnosti od prostornih kapaciteta škole.

Takođe, u zavisnosti od individualnih potreba dece, volonterska nastava može da se odigrava i „jedan na jedan“, kao i grupno. Sve ovo imalo bi za cilj da se romskoj deci zaista približi gradivo koje je namenjeno njihovom uzrastu. Smatramo da, kako grupnim, tako i individualnim radom sa romskom decom, volonteri mogu prići deci sa manje autoriteta od nastavničkog, što će dodatno decu zainteresovati i motivisati na rad. Razlike u godinama između dece u osnovnoj školi i studenata dovoljne su da postoji određeni autoritet, ali i otvorenost, koju je teže postići u regularnoj nastavi.

§

Pred sam zaključak eseja, daćemo primer kako bi ovakav vid nastave trebao da izgleda. Pretpostavimo da u određenom odeljenju u petom razredu osnovne škole romsko dete, uz sve probleme koje ima u porodici i/li društvu, ima i problem sa zainteresovanošću za čitanjem ili razumvenje lektire. Naša ideja je da određeni volonter, u ovom slučaju student

završne godine knjižvenosti započne individualni rad sa detetom u školskim prostorijama dostupnim u vannastavnim satima. Recimo, ako dete ne želi da čita Tvenovog *Toma Sojera* ili, pak, nema koncentraciju, motivaciju ili želju, zadatak volontera je da komunikacijom, pitanjima, prezentacijama i slično, zainteresuje dete za rad. Nakon ovoga, sledeća faza bila bi čitanje knjige, bilo zajedničko (volonter i dete) ili samostalno (samo dete). Takođe, ako više dece ima problem sa istom lektinom, moguć je i grupni rad, u tom slučaju koristile bi se iste ili slične tehnike većoj grupi. Naravno, kao što smo već nagovestile, u celokupan rad bili bi upućeni direktor, pedagog, psiholog kao i nastavnici koji bi davali smernice studentima. Podsećamo da naša ideja nije u stvaranju „škole unutar škole“, već olakšica i pomoć nastavnicima od strane studenata, njihovih budućih kolega.

§

Za kraj razmotrimo dobit ovog projekta. Pored evidentne i već objašnjene međusobne koristi za decu i volontere, realizovana ideja doprinosi i osvešćivanju mladih u pogledu stanja u kom se nalaze Romi. Svest o položaju ove marginalizovane grupe znači i bolje razumevanje društva, koje zajedničkim snagama treba da se menja na bolje, jer je ovo društvo nama na raspolaganju i drugo nemamo. Do promene možemo doći jedino proaktivnim odnosom prema izazovima koji su prisutni u našoj stvarnosti, a aktivizam raste onoliko koliko mi osvešćujemo postojanje problema. Ono što svakako želimo da iskorenimo jeste zanemarivanje činjenice da su promene potrebne, čak i neophodne, kako bi naše društvo moglo da se integriše u evropsko, a samim tim i u svetsko i kako bi položaj svakog pojedinca bio bolji, čime bismo, šire posmatrano, dobili napredniju, humaniju, emancipovaniju zajednicu. Upravo je na novim mladim generacijama ovaj zadatak, i smatramo da je najbolji način da ga ostvare upravo tako što će direktno ući u srž problema i fokusirati se na njegovo rešavanje. Imajmo u vidu da veliki broj studenata i omladine nema uvid u realno stanje i položaj Roma. Usled toga, javljaju se česte generalizacije, stereotipi i omalovažavanje romske dece, a potom i Roma generalno. Ako bismo studente uključili u rad sa decom koja su još uvek mlada i za koje, u obrazovnom smislu, vrata još uvek nisu zatvorena, možemo očekivati širenje svesti na kolektivnom planu. Buduće generacije studenata razvile bi svest o relevantnosti volonterskog rada i relevantnosti same humanitosti, dok bi romskoj deci bilo omogućeno da kroz specifičan tip rada steknu pravo znanje neophodno za dalje školovanje i/ili rad. Dobitak je trostruk. Oгледа se u pomoći romskoj deci (u ovoj fazi njihovo obrazovanje postaje pravo znanje) zatim, emancipaciji mladih studenata i njihovoj koristi društvu (u ovom delu mladi ljudi prave iskorak u realan svet i svojim angažovanjem realizuju

prvu fazu - *obrazovanje jeste znanje*) i na trećem mestu, dolazimo do globalnog društvenog boljitka koje predstavlja sintezu dve prethodno pomenute stavke.